

Puakulaba a Julie

Kamenné nástroje archaických společností

Archeologicky nezachytitelné sociální kontexty kamenných nástrojů u archaických společností jsou fascinujícím tématem, které je opakovaně přítomné v řadě prehistorických studií. Sekery v podobě hrobových milodarů jsou interpretovány ve smyslu sociální hierarchie nebo genderové kategorizace. Analýza surovin a jejich zdrojů dává zase nahlédnout do složitého přediva směny a distribuce. Následující text se tematicky orientuje na trochu odlišný společenský jev a pohrává si se vztahem kamenných seker a univerzální lidské potřeby, jakou je láska.

■ Petr KVĚTINA
Archeologický ústav Praha

„Dva domy, sobě rovné slávou svou,
u velké Hory Hagen, kam děj nás vede,
pro starý hněv spor znova pozdvihnou,
že ruka v krvi engaské jen břeďe.“

Srpen 1951

sídlení klastř Wauna poblíž Hory Hagen, vysočina Nové Guineje

Puakulaba nebyl zas až tak mladý muž, aby se nemohl oženit. Námluvy a následný sňatek byly lidmi z jeho osady považovány za očekávané. Veřejné mínění se zrovna tak shodlo, že v dané situaci pravděpodobně *Velký* (muž) prokáže své mimořádné vyjednávací schopnosti a svou štedrost. Svatba Puakulaba si prostě vyžádá aktivitu a náklady, na nichž se potenciálně bude podílet

■ Obr. 1. Julie z klanu a osady Rabaina (převzato z Hampton 1999, 41).

řada z nich. Nebude to ovšem nic, co by vybočilo z dlouhodobého řádu všednosti. Mýlili se. [A]

„Osudné lůno rodů protivných dvou mílých o zlé hvězdě zplodilo; neštěstí losu strastně záhubných v jich smrti svár roddinný pohrbilo.“¹

Puakulaba o takový sňatek ale nestál. Stejně prchavá jako mírové aliance podepřená svatbou byla totiž i vlastní manželství. Ženy

z nepřátelských klanů nepřestaly cítit sounáležitost se svou původní rodinou a smýšlením i skutky se mohly obracet proti manželům. Engaské přísloví to říká jasně: „Vždycky věř své sestře, ale manželce nikdy!“ (Strathern 1972, 73).

Puakulaba už ve skutečnosti dívku vyhlédnutou měl. Jmenovala se Julie (obr. 1) a celkem třikrát spolu „otočili hlavu“ v průběhu slavnosti námluv *amb kanan*

[A] Nevěsty

Začneme ale popořadě. Vzhledem k místním podmínkám nebylo jednoduché nějakou nevěstu získat: stručně řečeno, nevěst bylo málo a byly drahé. Jednotlivá rozptýlená sídla ležela sice stejně jako Wauna v *Hlavním údolí*, ale vložene přátelské poměry panovaly pouze se třemi sídelními shluky. Ostatní osady byly nepřátelské a to s různou intenzitou – od dočasných příměří přes napjatá očekávání konfliktu, až po otevřenou válku. Hledat nevěstu v přátelských osadách bylo složité, protože to za prvé dělali všichni a za druhé byla (vzhledem k tomu) významná část tamních rodin s Puakulaba pokrevně příbuzná. Naprostá většina nevěst pocházela ze vzdálenosti asi dvou hodin chůze (12–15 km) od Wauna (Strathern 1972, 66). Projít přes území nepřátelských osad k dalším sídlištím bylo riskantní, a to nejen pro samotného nápadníka, protože taková akce by mohla porušit pečlivě

vybalancované mezi-klanové vztahy a ohrozit celou domácí komunitu.

Nevěst nebyl dostatek i z toho důvodu, že většina starších mužů v oblasti měla více než jednu ženu, což omezený počet svobodných žen nepřijemně snižovalo. Navíc realizace sňatku vyžadovala, aby nápadník zaplatil rodině nastávající cenu za nevěstu. Hodnota platby byla diktována různými faktory, ale v každém případě dosahovala takové výše, že prakticky vylučovala možnost, aby se muž oženil jako jiných a aby se i jako vyzrálejší mladý muž obešel bez pomoci své rodiny a mnohdy i celého klanu.

Za těchto okolností se mladí i starší muži velmi často obraceli k hledání nevěst v osadách nepřátelských komunit. To však byla aktivita, která naprosto přesahovala možnosti jednotlivce. Rozhodnutí vyžadovalo souhlas a aktivní diplomatickou podporu *Velkého* domácí osady, který s cizím *Velkým* vybraného klanu sjednal námluvy i podmínky sňatku. Svatby mezi nepřátelskými skupinami byly vlastně pak spíše politickou záležitostí, protože pomáhaly tišit mezi-klanové rozbroje a v době míru udržovat vyrovnané vztahy. Na uhrazení ceny za nevěstu se v takovém případě významně podílel sám *Velký* a jeho prostřednictvím celá sídelní komunita. Počtem uzavřených manželství s nepřáteli (a cenou za ně zaplacenou) se také vyjadřovala a deklarovala prestiž ženinova klanu (Hayano 1974).

1 pasáže z dramatu *Romeo a Julie* od W. Shakespeara byly převzaty z překladů J. Čejky (1861) a J. Joska (2000).

■ **Obr. 2.** *Wičimili z Wauna, který v mládí putoval Vysočinou s australskými zlatokopy. V ruce drží kamennou sekeru upevněnou v násadě jako tesla (převzato z Hampton 1999, 53).*

(Strathern 1972, 82). Julie pocházela z vesnice Rabaina ležící asi hodinu a půl chůze od Wauna a oba klany měly dlouhodobě přátelské vztahy. Tato konstelace spolu se zvyklostmi v podhoří Hory Hagen, které umožňovaly při výběru partnera zohlednit přání dotčeného muže a ženy, nekladly Puakulaba oficiálně žádné překážky. Také rodina Julie veřejně nic proti svatbě s Puakulaba nenařadila. Háček to ovšem mělo: Julie byla mladá a krásná, což všem nápadníkům signalizovalo, že cena za nevěstu bude jejím příbuzenským *rapa* stanovena velmi vysoko. I přes toto všeobecné očekávání byla výše platby nepřijemným překvapením. *Rapa* Rabaina požadovalo za Julii 22 prasat, 26 menších lastur a 60 australských dolarů (Strathern 1972, 336). I když se předpokládalo, že určitou část dostane ženich a jejich příbuzní zpět v rámci recipročních svatebních darů, bylo to pro kohokoliv z Wauna značné jmění. A tím více pak pro mladého muže, jakým byl Puakulaba.

Puakulaba nebyl ani s pomocí své rodiny schopen cenu za Julii zaplatit. Spolu s otcem proto přistoupili k logickému a nikoliv neobvyklému kroku: obrátili se o pomoc k *Velkému* muži klanu Wauna. Doufali, že podobně jako i v jiných případech, se *Velký* uvolí zaštitit svou osobností sňatek s Julií. Pokud by to *Velký*

[B] Lomy a sekery

Až do poloviny padesátých let byl v oblasti Vysočiny Nové Guineje kámen výlučným materiálem k výrobě seker (či spíše tesel, jak bychom je nejspíš pojmenovali my vzhledem k obvyklejšímu vodorovnému upevnění ostří k násadě). Antropologové zaznamenali, že způsob výroby, získávání i používání seker se liší s ohledem na to, zda má daná komunita snadný přístup ke zdroji surovin (Phillips 1979). Významné kamenné lomy jsou ve vlastnictví lokálních komunit, které mají výhradní právo v nich těžit. Lomy mohly být i specializované vzhledem k předpokládané funkci seker, takže některé lokality byly vhodné pro výrobu běžných utilitárních nástrojů a jiné jen pro ceremoniální ostří. *Matka seker* v Tagime, o které mluvil Wičimili, byla nejvíce známa produkcí „slavných“ seker užívaných při významných příležitostech, jakou byla i platba za nevěstu.

Už z toho vyplývá, že sekery/tesly nebyly na Vysočině Nové Guineje zdaleka jen pracovními nástroji, ale plnily řadu funkcí v mnoha sociálních kontextech (Phillips 1979, 109). Běžné pracovní sekery se používaly při práci v zahradách, při kácení a zpracování dřeva, při řeznických činnostech. Ceremoniální sekery byly používány jako odznaky statusu mužů, při platbách za nevěstu, při ceremoniální směně *moka*, při pohřbech, při tancích (**obr. 3**). Oba druhy, pracovní i ceremoniální sekery, mohly být užity v boji (**obr. 4**). Pracovní nástroje byly pochopitelně vybaveny násadou, jejíž podobu ilustruje **obr. 5** (Hampton 1999, 54).

Hodnota kamenných seker se samozřejmě regionálně odlišovala vzhledem k dostupnosti výrobní suroviny. Podle dochovaných zpráv bylo směnou možné získat ostří pracovní sekery za lasturu nebo pytlík soli. Větší ceremoniální sekeru za vzrostlé prase nebo lasturu (zřejmě velkou *Kina*; Strathern 1971, 104–105).

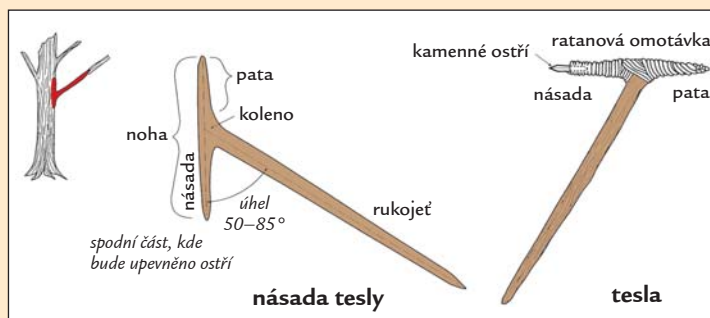

■ **Obr. 3.** *Ceremoniální sekera sloužící při rituální směně i platbách za nevěstu.*

Funkce kamenných seker:

- ceremoniální směna
- pohřby
- svatby (cena za nevěstu)
- tance
- práce v zahradách
- zpracování dřeva
- řeznické práce
- válčení

■ **Obr. 4.** *Kamenné sekery nebyly na Vysočině Nové Guineje zdaleka jen pracovními nástroji, ale plnily řadu funkcí v mnoha sociálních kontextech (upraveno podle Phillips 1979, 109).*

■ **Obr. 5.** *Konečná pracovní podoba kamenné sekery je dána jejím upevněním v násadě. Ta má na Vysočině Nové Guineje charakteristický tvar maximálně přizpůsobený vodorovnému upevnění ostří (upraveno podle Hampton 1999, 54 a 56).*

udělal, přenesla by se odpovědnost za splacení ceny za nevěstu na něho samotného a tím i celý klan Wauna. Šance, že by se něco takového mohlo stát, byla poměrně slušná. Julie byla natolik krásná, že by *Velký* mohl její vdavky do domu klanu Wauna považovat za věc osobní prestiže. Otec Puakulaba vše zvážil, připravil si řeč a jeden večer vystoupil v *Domě mužů* a přednesl synovu žádost. Snažil se mluvit dostatečně ze široka a uvádět vše do patřičných kontextů, aby prosba nevyzněla nemalomeně. *Velký* s odpovědí nijak nečekal. Bylo zřejmé, že takový požadavek očekával a že si vše dopředu promyslel. I *Velkého* řeč byla dlouhá a květnatá, ale informačně vlastně nepřilíš obsažná, protože sdělovala toto: „Vztahy s klanem Rabaina jsou dlouhodobě na velmi dobré úrovni. Z hlediska celého společenství Wauna není výhodné do sňatku Puakulaba a Julie investovat. Ať si Puakulaba najde nevěstu v některé z nepřátelských osad a pak může počítat s podporou svého klanu.“

„Na křídlech lásky přeletěl jsem zed. Let lásky nezastaví ani bradby. Co láska může, to i udělá, a tvoji příbuzní mi nezabrání.“

Puakulaba byl nešťastný! Srdce mu rvala představa, že by Julii mohl získat někdo jiný. Trpěl tím víc, že už nesměl Julii ani navštěvovat. Zamoučeně vykonával každodenní činnosti a své okolí vnímal nepřátelsky. V tomto nešťastném stavu potkal na cestě k zahradám starého Wičimiliho (**obr. 2**). Wičimili pokynul Puakulaba a krátce k němu promluvil. Puakulaba se zastavil a uctivě poslouchal. Wičimili byl vážený nejen pro své stáří, ale hlavně proto, že byl nejvíce zcestovalým členem klanu Wauna. V mládí se totiž přidal k výpravě australských zlatokopů bratrů Leahových, jimž dělal průvodce pod Horou Hagen. Wičimili už zmizel za ohybem cesty, ale těch jeho pár slov znělo Puakulaba v uších jako ozvěna: „Zaplať za Julii sekerami. Půjdu s tebou rovně k *Matce* do Tagime!“ [**B**]

Puakulaba hodně přemýšlel: vyplatit hodnotu nevěsty v sekerách bylo samozřejmě možné, i když u Wauna nepřilíš obvyklé. To hlavně proto, že místní neměli dostupný žádný zdroj kamenné suroviny a své sekery získávali směnou. Puakulaba znal

vyprávění o mnohých lomech, které se shodně označovaly jako *Matky seker*, ale stejně jako ostatní je považoval za tzv. ptačí legendy. O Tagime se ve vyprávění říkalo, že je to velká skála, do které duchové dávných dob začarovali ostří svých seker. Ten, kdo dokáže Tagime najít, získá od *Matky seker* nádherná velká ostří.

Bylo by možné, aby Wičimili věděl, kde je Tagime? Měl by se tam s Puakulaba pro sekery opravdu vypravit? Nemohl a nechtěl se rozhodnout bez Julie. Puakulaba se proto tajně vydal k zahradám Rabaina, kde ji doufal potkat.

Julie se stejně jako Puakulaba utápěla v žalu. Jak moc si přála stát se ženou Puakulaba! Ale stejně jako on i Julie věděla, že bez platby odpovídající hodnoty by jejich svazek nikdy nenabyl společenské platnosti. Část ceny za nevěstu byla vždy redistribuována mezi přítomné a ti se přijetím daru zavazovali uznat a v případě potřeby i dosvědčit právoplatnost uzavřeného sňatku. Když se teď objevila šance, jak potřebný majetek k platbě za ni samotnou získat, Julie neváhala a přesvědčila Puakulaba, že sekery z Tagime musí jejich lásku spasit. Nezůstala jen u pouhých slov, protože zároveň přesvědčila svého bratrance Tybalda, aby se k nebezpečné výpravě připojil (**obr. 6**).

Tak se stalo, že Puakulaba, Wičimili a Tybald šplhali v ranní studené mlze po skalnaté stěně údolí. Pro oba mladé muže byla sama cesta tak nepředstavitelnou, že si ji vlastně ještě zcela nepřipustili. Žádný z lidí, které znali, se nikdy nevzdálil více než 15 km od domova a většina ve skutečnosti žila stále v bezprostředním okolí své osady (*Hampton 1999, 8; Diamond 1997, 306*). Sice se vědělo, že za svahy *Hlavního* existují ještě *Jiná údolí*, ale strmá úbočí porostlá vlhkými lesy takovou cestu vylučovala. Další překážkou v cestování bylo smrtelné nebezpečí vyplývající z nutnosti zůstat přes noc mimo domov. [**C**]

„Dobře, ten šedavý svit není úsvit, jen odlesk bledé záře měsíce, a žádný skřivan zpěvem neudeřil do strmé klenby nebe nad námi.“

Puakulaba i Tybald však oproti svému strachuplnému očekávání noc na vrcholu skalnatého hřebene

[C] Svět za hranicemi a noc

Svět mimo za hranicemi usedlostí byl obydlený mnoha duchy a démony, jichž se bylo třeba obávat. I když termín „duch“ vlastně není tak úplně výstižný a narážíme při něm naobvyklý a nevyhnutelný problém srovnatelnosti pojmových a poznávacích aparátů odlišných kulturních okruhů (*Květina 2007*). Je třeba chápat, že základní taxonomie světa rozlišující člověka, živou a neživou přírodu není antropologicky konstantní. Lidé na Vysočině Nové Guineje rozeznávají i hraniční kategorie, takže např. prasata nejsou považována za zvířata, ale jsou bytostmi obdařenými duší podobnou lidské. Nadpřirozené síly, které v představách (i když kdo ví) místních lidí existují v empiricky nepoznatelné části světa, jsou chápány jako „jiné než lidské bytosti“ (*Hampton 1999, 48*). Ty obývají živé i neživé objekty, a tudíž je jejich podoba velmi rozmanitá. To se týká i jejich vztahu k lidem, i když je lépe předem předpokládat, že jsou nebezpeční. Aktivita nadpřirozených bytostí vzrůstají se západem slunce, proto je noční pobyt mimo osadu a domov považován za extrémně nebezpečný.

přežili. Wičimili je vedl asi půl dne po hřebeni a potom začali sestupovat do *Jiného údolí*. Z vrchu viděli, že je podobné tomu domácímu, ale protéká jím menší peřejnatá řeka. Poutníci sestoupili až právě k ní a pokračovali proti proudu až do večera. Další neměně děsivou noc strávili pod skalním převisem. Ráno je Wičimili odvedl sotva sto metrů od místa, kde spali a ukázal na mohutnou, oblou skálu před nimi. „*Matka* Tagime“, řekl. [**D**]

český termín	typ příbuzenského vztahu	termín Dani
otec ●	otec (F)	Opaije ●
strýc ●	otcův bratr (FB)	
		matčín bratr (MB)
bratranec ●	syn matčina bratra (MBS)	Oe ●
	syn otcova bratra (FBS)	
	syn matčiny sestry (MZS)	
bratr ●	bratr (B)	Ejak ●
bratranec ●	syn otcovy sestry (FZS)	
synovec	syn sestry (ZS)	Abut ●
	syn bratra (BS)	
syn ●	syn (S)	

■ **Obr. 6.** Příbuzenské kategorie naší společnosti nejsou kulturně univerzální. Nepřekvapí nás proto, že evropskou descendenční terminologií nelze bez problémů aplikovat bez znalosti významu domorodých termínů. Na příkladu korelační tabulky českých a danijských (Vysočina Nové Guineje) příbuzenských kategorií lze rozpoznat tyto rozdíly i u takových pojmů jako je otec nebo bratr.

Puakulaba, Tybald a Wičimili pracovali v Tagime pět dní. Z namodralé suroviny, jejíž bloky se od sebe snadno oddělovaly a následně velmi dobře štípaly, získali a vyrobili celkem 35 polotovarů. Vlastně to bylo maximum, které byli schopni v lýkových sítích odnést.

Pomalou, obtíženi svým drahocenným nákladem, stoupali muži lesním tichem zpátky na hřeben. Kroky bosých nohou na tlejícím

listí nevydávaly téměř žádný zvuk. I ranní porost okolo nich mlčel. O to víc překvapivě pak ticho přehlušily lidské hlasy zaznívající nedaleko. Ztuhlí a příkrčili se, ale bylo už pozdě. Skupina cizích mužů stála stejně překvapeně na dohled. Napjaté vyčkávání však netrvalo dlouho. Vlastně jen do té doby, než si jeden z cizích všiml nákladu, který měli tři Wauna na zádech. Muži z Tagime, neboť to byli právě oni, pochopili, že jejich *Matka seker* byla

okradena! S jekotem se vrhli vpřed, ale stejně rychle se rozběhl i Wičimili s oběma mladíky. Byl to ovšem nerovný závod, protože váha nákladu uprchlíky zpomalovala.

Utéct nešlo, ale mohli se pokusit schovat, dosud značně vzdáleným pronásledovatelům, v jedné z mnoha strží, které protínaly příkrý svah. Právě k jedné z nich Wičimili útěk směřoval. Dosáhnou-li této vodou vymleté prolákliny s předstihem, pokusí se skryté prchat některou z jejích bočních úzkých roklí k vrcholu hřebene. Aby se tam dostali, museli ale vyběhnout z lesa, který dosud bránil mužům z Tagime vřhat své oštěpy. S nesmírným úsilím zrychlili na otevřeném prostoru a zoufale se ohlíželi. Pronásledovatelé už také vyběhli z lesa a ihned toho využili ke střelbě. Puakulaba jako první skočil do rokliny, kde ho při dopadu náklad seker bolestivě uhodil do zad. Výkřik Tybalda si proto zprvu spojil se stejnou nehodou. Vzápětí si však uvědomil dlouhý projektil vyčnívající z jeho boku.

„Už s chmurným ránem vchází chmurný den a samo slunce těžkou hlavu skrývá. Jen zprostit toho, kdo je nevinen, a trestat provinilé ještě zbývá.“

S blížícím se soumrakem dorazili všichni tři domů. Silný vítr za nimi klátil stromy na svazích údolí a dával jim tak připomenout nebezpečí cesty, kterou právě vykonali. Přinesli s sebou bohatství, které by každý muž byl těžko schopen nasbírat za celý svůj život. Přesto však jejich cesta neměla dobrý konec. Tybald s dlouhým šípem v těle dokázal vyšplhat na příkrý hřeben, překonat jeho strmý sráz a dojít až do Velkého údolí. Do Wauna už ho však jeho přátelé museli dovléct a rána se mladík nedožil.

Zprávy, a tím víc ty špatné, se po údolí šířily rychle. Ještě téhož dne dorazila do Wauna skupina Tybaldových (a Juliiných) příbuzných. Přišli si pro jeho mrtvé tělo a při předání dávali hlasitým kvílením najevo svůj zármutek. Ti, jejichž žal byl největší, si pak veřejně u mrtvého mladíka uťali článek prstu. Tento truchlivý rituál podstoupila jak Tybaldova matka a jeho sestry, tak i sestřenice Julie (**obr. 9**). Puakulaba stál poblíž a plakal. Byl si dobře

[D] Sekery, suroviny, technologie

Jako zdroje kamenné suroviny jsou obvykle využívány balvany a valouny vymleté z původního výchozu vodními toky, anebo jako v Tagime přímo masivní skalní bloky. Technologie těžby je obecně jednoduchá a totožná napříč místním kulturním spektrem: spočívá v rozžhavení skalního bloku ohněm a potom páčením rozpraskaných bloků pomocí dřevěných tyčí (**obr. 7**). Další postup už tak jednoznačně shodný není. Některé skupiny investují energii do produkce maximálně tvarově uzpůsobených polotovarů, k jejichž výrobě se z větší části používá technik štípání a výsledný tvar se pouze dobrušuje (**obr. 8**). Jiné společnosti dávají přednost dlouhému a pečlivému broušení tvarů seker z velmi hrubých polotovarů. S ohledem na to se velmi liší i údaje o délce výroby jedné sekery: výroba 20 cm dlouhé čepele trvá v prvním případě asi 3 hodiny a v druhém asi 20 hodin (Pétrequin – Pétrequin 1990). V žádné z novoguinejských populací není a nebyla výroba seker plnočasovou specializací a v průběhu života se s ní setkal víceméně každý muž.

I pro vesnické komunity bez přístupu ke zdroji kamenné suroviny bylo zvládnutí výroby seker nezbytné. Prostřednictvím směny byly totiž distribuovány obvykle pouze polotovary. Povědomí o zdroji

■ **Obr. 7.** Těžba kamenné suroviny se na Vysočině Nové Guineje odehrává buď u velkých bloků skal anebo v říčních korytech. V obou případech je základním krokem vystavení kamene vysoké teplotě prostřednictvím ohně, které je následováno vylamováním bloků pomocí dřevěných sochorů. Obrázek zobrazuje právě tuto první fázi, při které oheň na dřevěné plošině rozpáluje skálu (převzato z Hampton 1999, 233).

■ **Obr. 8.** Wičimili ze získaného odštěpku suroviny zručně štípá základní tvar budoucí sekery (převzato z Hampton 1999, 272).

vědom svojí viny, o níž však v tomto okamžiku nepadla ze strany pozůstalých ani zmínka. To až druhý den, když se do Wauna dostavil *Velký Rabaina* spolu s otcem Tybalda. Přišli, aby v *Domě mužů* přešli všemi vznesli požadavek na odškodnění za mladíkovu smrt. Mluvil *Velký Rabaina*, který podrobně vylíčil ztrátu, již událost způsobila, a také zdůraznil přátelské vztahy, které obě osady už po léta vážou. Tím samozřejmě jasně naznačil i to, že daný stav není definitivní. Přítomní muži se shodli, že řeč byla velmi dobře připravena a ocenili, že se v ní neobjevila žádná konkrétní kalkulace odškodného. *Velký Wauna*, který se svou odpovědí nesměl nechat před auditoriem zahanbit, mluvil dlouho. Potvrdil, že si váží přátelství lidu Rabaina a nestojí o žádnou změnu. Smrt Tybalda ho osobně velmi rmoutí a uznává za ni odpovědnost lidu Wauna. Jako náhradu za způsobenou ztrátu vyplátí pět vzrostlých prasat, která budou následně snědena na slavnosti pečující dobré vztahy mezi oběma vesnicemi. Hlavní viník Puakulaba bude dále povinen odevzdat *rapa* zemědělného všechny sekery, které byly přineseny z Tagime. Souhlasné mručení potvrzovalo, že dohoda byla uzavřena.

A to je závěr příběhu. Pro Puakulaba a Julii znamenalo ujednání konec všem nadějím na společný život!

Září 1951

(sídelní klastř Wauna poblíž Hory Hagen, vysočina Nové Guineje)

Anebo ne. Takhle to skončit nemůže. Už jen proto ne, že smutné konce příběhů nemám rád.

Když jsem sem na Vysočinu odjížděl, musel jsem se Agentuře pro domorodé záležitosti smluvně zavázat, že nebudu zasahovat do života místních společností. Žádné bible, dárky ani technologické rady – týdný jsem jen pozoroval, fotografoval a zapisoval. Pomalu se rodila moje disertační práce o kontextu výroby a používání kamenných seker v oblasti hory Hagen. Hlavním zdrojem informací mi byl Puakulaba, takže jsem se samozřejmě stal svědkem všech událostí, o nichž čtete. Byl jsem v *Domě mužů*, když *Velký* odmítl svou pomoc s jeho svatbou, šel jsem s ním do Tagime a viděl smrt

Tybalda. Nevměšoval jsem se, ačkoliv jsem hned zpočátku mohl poskytnout dost na koupi Julie, nezasahoval jsem, i když se nepřátelé blížili a já měl zbraň. Byl jsem přece vědec, který se nesmí angažovat.

To už teď ale neplatí. Porušil jsem základní antropologickou etiku a doktorát asi neobhájím. Ale až zítra dorazí letadlo s dodávkou mnoha velkých lastur *Kina* pro Puakulaba, nebudu se cítit špatně (obr. 10).

Literatura

- Connolly, B. – Anderson, R. 1987: First contact: New Guinea's Highlanders Encounter the Outside World. New York: Viking.
- Diamond, J. 1997: Guns, Germs, and Steel. The Fates of Human Societies. New York: W. W. Norton & Company.
- Hampton, O. W. 1999: Culture of stone: sacred and profane uses of stone among the Dani. College Station, Texas: Texas A&M University Press.
- Hayano, D. M. 1974: Marriage, Alliance, and Warfare: A View from the New Guinea Highlands. *American Ethnologist* 1/2, 281–293.
- Květina, P. 2007: První kontakt. Neolitizace jako nejstarší známé setkání extra – outsiderů. *Vesmír* 86/173 č. 10, 635–641.
- Pétrequin, P. – Pétrequin, A. M. 1990: Haches de Yeleme, herminettes de Mumyeme. *Journal de la Société des Océanistes* 91/2, 95–113.
- Phillips, P. 1979: Stone axes in ethnographic situations: some examples from New Guinea and the Solomon Islands. In: McK Clough, T. H. – W. A. Cummins, W. A. (eds.) *Stone axe studies*, CBA Research Report No 23: Council for British Archaeology, 108–112.
- Strathern, A. 1971: The rope of moka. Big – men and ceremonial exchange in Mount Hagen, New Guinea (Cambridge studies in social anthropology 4). Cambridge: Cambridge University Press.
- Strathern, M. 1972: Women in between: female roles in a male world: Mount Hagen, New Guinea (Seminar studies in anthropology 2). London and New York: Seminar Press.

Summary

Puakulaba and Julie Stone tools of archaic societies

The aim of the article is to bring closer to readers the broader context of acquisition, distribution and function of stone tools in the environment of non-literature populations using a narrative form. The ethnographically recorded situation in the New Guinea Highlands is used as a case study.

Until the mid 1950's the exclusive material for production of axes and adzes in the area was stone. Anthropologists recorded that the manner of manufacture, procurement and using of stone axes and adzes varied according a given community access to the raw material (Phillips 1979). Important quarries were owned by local communities who had the exclusive right to quarry there. The quarries may have been specialised according to the

presumed use of the axes or some sites were suitable for manufacturing of utilitarian tools and others to ceremonial blades.

This shows that axes and adzes in New Guinea Highlands were not only working tools but also fulfilled a number of functions within the social context (Phillips 1979, 109). Common working axes were used in gardens, for cutting and working wood and butchering. Ceremonial blades were used as symbols of status, in paying for brides, ceremonial exchange of moka, burials and dancing (Fig. 3). Both types, working and ceremonial, could be used in warfare (Fig. 4). Working axes were hafted as illustrated on Fig. 5 (Hampton 1999, 54).

■ Obr. 9. Zármutek a oběť je na Vysočině často vyjádřena amputací prstních článků (převzato z Hampton 1999, obr. 6).

■ Obr. 10. Nevěsta ozdobená mušlemi *Kina*, které za ně musel jejich nápadník zaplatit. Získat potřebné množství muší bylo velice obtížné a záviselo výhradně na pečlivém aranžmá směny prostřednictvím jiných cenných komodit. Ačkoliv není mořské pobřeží – zdroj muší *Kina* – od Vysočiny Nové Guineje geograficky nedostupné, neměli místní obyvatelé o jeho existenci ani ponětí. V cestování jim bránily okolní komunity, protože s většinou z nich byli ve válečném stavu (převzato z Connolly – Anderson 1987, 141).